

Aftale om finansloven for 2025

mellem

Aftale om finansloven for 2025

Aftale for finansloven for 2025

Aftaleparterne er enige om en aftale for finansloven for 2025 med fokus på følgende:

Inuit Ataqatigiit og Siumut har indgået Aftale om finansloven for 2025. Aftalepartierne er enige om at gennemføre nye initiativer på en række områder. Dette for at understøtte målet om både at skabe udvikling og trygge rammer for befolkningen på en måde, hvor vi tager hånd om de store muligheder og udfordringer, der tegner sig nu og i de kommende år.

Aftalen er afbalanceret, så den naturligvis sker inden for rammerne af budget- og regnskabsloven og samtidigt bygger på merudgiftsønsker, der realistisk kan finansieres og forventes realiseret i praksis.

Den nu foreliggende aftale har derfor prioriteret indsatsen på følgende hovedområder:

- Bidrag fra selvstyret til at give kvaliteten i folkeskolen et løft for derved at gøre de unge uddannelsesparate, når de forlader denne samt fremme en mere behovsstyret uddannelses- og kompetenceudviklingsindsats for at imødegå strukturelle behov i samfundet.
- Særligt fokus på at skabe rammer, der kan fremme udvikling i områder med ikke-udnyttede potentialer og imødegå eventuelle infrastrukturelle barrierer herfor, herunder i Syd- og Østgrønland.
- Realisering af indholdet i de politiske aftaler på sundheds-, skatte- og boligområdet, der blandt andet har til formål at skabe mere trygge vilkår for befolkningen uanset bosted.
- Konkrete initiativer, der har til formål at imødegå sociale problemer, der rammer familierne og har givet stigende udgiftspres, såvel for kommunerne som for Landskassen.
- Forberede indretning af samfundet på, at vi får stadigt flere ældre i de kommende 10-15 år. Dette skal ske via yderligere opfølgning på ældrestrategien, herunder forberedelse af en kommende ældrelov og indretning af et socialt afbalanceret og fremtidssikret pensionssystem.
- Fortsat forbedringer af rammerne på idrætsområdet og kulturområdet for at styrke foreningerne, individet og samfundet.
- Øgede bevillinger til Rådet for menneskerettigheder og ICC.

Naalakkersuisut fremlagde i november 2023 Holdbarheds- og Vækstplan II. Denne bygger på en langsigtet og tværgående planlægning i fire reformspor, som de prioriterede indsatser i finanslovsaftalen også kan ses i sammenhæng med.

Det vil derfor også være naturligt, at parterne bag finanslovsaftalen som led i den løbende opfølgning på aftalen samtidig følger fremdriften på realiseringen af Holdbarheds- og Vækstplan II og de dermed forbundne reformtiltag og initiativer. Samtidig er det et vigtigt princip, at igangsatte indsatser gøres til genstand for evaluering og effektmåling med passende mellemrum af hensyn til at sikre en forsvarlig anvendelse af de offentlige ressourcer og sikring af målopfyldelse. Dette princip er derfor også lagt til grund for en række af de prioriterede indsatser i Finanslovsaftalen for 2025.

Parterne bag finanslovsaftalen finder det herudover vigtigt, at der som led i realiseringen af aftalens mål og de dermed forbundne indsatser ses kritisk på indretningen af den samlede offentlige sektor.

Herunder bør der være betydelig opmærksomhed på, at borgerne kommer til at opleve større nærhed og medindflydelse samt en bedre opgaveløsning. Dette forudsættes blandt andet at kunne ske via øget brug af digitale løsninger, optimering af arbejdsdelingen mellem de offentlige aktører og eventuelle fælles løsninger.

1. Forøgelse af uddannelses- og kompetenceniveauet

Forbedring af rammer for at øge kvaliteten af folkeskolen for at gøre flere unge uddannelsesparate

Naalakkersuisut og aftalepartierne er enige om, at folkeskolen er en afgørende forudsætning for at nå et mål om et samlet løft af det samlede uddannelses- og kompetenceudviklingsniveau i samfundet. Ansvar for driften af folkeskolen er kommunalt, og det understøttes via nationale indsatser, herunder via uddannelse af folkeskolelærere, kursus- og videreuddannelses tilbud og udarbejdelse af undervisningsmaterialer.

Naalakkersuisut fremlagde i 2024 *"Uddannelsesstrategi 2024-2030"* og afledt heraf *"Uddannelsesplan 2024"*, hvor netop et løft af folkeskolen har en fremtrædende plads, og hvor en positiv udvikling vil kunne have positive effekter i forhold til det øvrige uddannelsessystem og bidrage til at flere unge hurtigt kommer i gang med en ungdomsuddannelse hurtigt efter at have forladt folkeskolen. Der blev med i finanslovsaftalen afsat ekstra midler til at følge op på uddannelsesstrategien.

Med finanslovsaftalen for 2025 sættes herudover et øremærket beløb af til støtte til bedre undervisningsmateriale og specialundervisning i forhold til folkeskolen.

Der afsættes 5 mio. kr. årligt i årene 2025-2027 til formålet på hovedkonto 20.11.70. Reserve til nye initiativer til udmøntning ud fra et nærmere oplæg herom. Der forudsættes en evaluering af indsatsen i første halvdel af 2027 med henblik på stillingtagen til et eventuelt behov for at videreføre indsatsen i 2028.

Realisering af handleplan målrettet unge uden uddannelse og beskæftigelse

Parterne bag aftalen forventer, at Naalakkersuisut ligeledes har stort fokus på at realisere handlingsplanen i Holdbarheds- og Vækstplan II, der har til formål at nedbringe det fortsat alt for store antal af unge uden uddannelse og beskæftigelse.

Herunder forudsættes konkret at ske tilpasning af vejledningsindsatserne, der i praksis styrker og målretter vejledningsindsatsen i folkeskolen for unge under 18 år, den efterfølgende opsøgende vejledning som led i arbejdsmarkedsindsatserne samt praktikpladsformidlingen på brancheskolerne.

Disse tilpasninger forventes at ske i løbet af 2025 ved omlægninger, der kan holdes inden for de nuværende samlede rammer og udmøntet ved ændringsforslag til finansloven.

Behovsstyret uddannelses- og kompetenceudviklingsplanlægning

Ovennævnte tiltag omkring uddannelse og kompetenceudvikling forventes også at harmonere med indholdet i den kommende uddannelsespolitiske aftale, der aktuelt forhandles mellem partierne og vedtagelsen af den nye erhvervsuddannelseslov under Inatsisartuts forårssamling i 2024.

Sidstnævnte skal bidrage til en mere behovsstyret uddannelses- og kompetenceudviklingsindsats, der understøtter behovene i både den private og offentlige sektor. Herunder med udarbejdelse af konkrete planer for at kunne imødegå behov og den forventede udvikling på fiskeri- og søfartsområdet, i bygge- og anlægssektoren samt i forhold til at kunne videreudvikle turisme- og råstof erhvervene. Der skal tilsvarende ske behovsstyret uddannelses- og kompetenceudviklingsplanlægning i den offentlige sektor, som omtales nærmere under afsnittet om fremtidssikring af den offentlige sektor senere i aftalen.

Selve udarbejdelsen af disse planer forudsættes at ske inden for eksisterende økonomiske rammer, mens der ved realiseringen heraf vil kunne blive bevillingsmæssige konsekvenser afhængigt af indholdet af kommende oplæg på de respektive områder.

2. Bæredygtig vækst og omstilling til en flerstrengt økonomi

Erhvervsfremmetiltag med fokus på lokal forankring, selvforsyning og regional erhvervsudvikling

Naalakkersuisut og aftalepartierne prioriterer en række konkrete indsatser på erhvervsområdet. Disse har for norges vedkommende en mere generel erhvervsfremmende karakter, mens andre er målrettet mere konkrete behov for erhvervsudvikling, herunder med afsæt i særlige regionale og lokale behov.

Konkret afsættes midler til følgende indsatser:

Støtte til iværksætteri

Med finanslovsaftalen for 2025 afsættes et øremærket beløb til støtte til iværksætteri. Midlerne til formålet kan både øremærkes initiativer til at fremme etablering af et iværksætterhus i samarbejde med relevante interessenter samt til erhvervsfremmeordninger med fokus på blandt andet at fremme erhvervsudvikling i mindre byer. Sidstnævnte forudsættes også at indgå i sammenhæng med en kommende revision af erhvervsfremmelovgivningen.

Der afsættes 5 mio. kr. i 2025, 5 mio. kr. i 2026 og 3 mio. kr. i 2027 til formålet på hovedkonto 20.11.70 Reserve til nye initiativer til udmøntning ud fra et nærmere oplæg herom. Der forudsættes en evaluering af indsatsen i første halvdel af 2027 med henblik på stillingtagen til et eventuelt behov for at videreføre indsatsen i 2028.

Lokal forankring af erhvervsudviklingen og rammer for realisering af store uudnyttede potentialer

Parterne bag finanslovsaftalen har drøftet behovet for at sikre en lokal forankring i forbindelse med den videre erhvervsudvikling, som på nogle specifikke erhvervsområder også ligger til grund for reguleringen af flere af de centrale erhverv, herunder fiskeri- og senest turismeområdet.

Samtidig er der også erhvervsområder, hvor der er behov for at kunne realisere meget store investeringer for at udnytte landets potentialer, herunder i forhold til centrale dele af råstofsektoren og industriel udnyttelse af vandkraft. Lovgivningen på disse områder tager sigte på dels at gennemføre fair og lige udbudsprocesser i forhold til at fremme mulige investeringer, dels at skabe størst mulig positiv samfundsøkonomisk nytte heraf.

Naalakkersuisut opfordres til at være fortsat opmærksom på, at søge at tilgodese begge hensyn i forhold til udformningen af kommende strategier, ny lovgivning og kommende udbud med det formål, at de faktiske erhvervsudviklingspotentialer kan realiseres, og der samtidig sikres mest mulig lokal forankring.

Samtidig opfordres Naalakkersuisut til så vidt muligt at skabe forudsætninger for, at der kan tilføres flere af de afsatte midler på finansloven på hovedkonto 82.30.01 EU-projekter vedrørende "Grøn Vækst" til at fremme udvikling af projektet vedrørende udnyttelse af industriel vandkraft på baggrund af Tasersiaq-potentialet. Dette kan særligt være relevant for de dele af midlerne, der aktuelt tænkes anvendt til fremme af Carbon Capture Storage (CCS).

Endvidere forventes Naalakkersuisut have særlig opmærksomhed på at skabe de nødvendige rammebetingelser henholdsvis markedsføring og dialog med potentielle investorer for at muliggøre afsætning af overskudsenergi fra vandkraft. Der bliver således meget betydelig overskudsenergi som konsekvens af kommende allerede vedtagne anlægsinvesteringer i vedvarende energi, som kan være af interesse i forbindelse med eksempelvis etablering af datacentre eller andre stærkt

energikrævende virksomheder. Naalakkersuisut opfordres derfor til at udarbejde en konkret og sammenhængende plan herfor.

Særlige indsatser for at fremme regional udvikling med hovedfokus på Østgrønland, Qaanaaq-området og Sydgrønland

Parterne bag aftalen finder et behov for særligt at fremme erhvervsudvikling i flere regioner og områder med uudnyttede udviklingspotentialer og med samtidig lav beskæftigelse. Dette gælder pt. særligt Østgrønland og Sydgrønland. Derfor afsættes følgende midler i finansloven for 2025 til formålet.

Der afsættes midler til fortsættelse af fiskeriudviklingstiltag i Østgrønland, som er en videreførelse og styrkelse af et tidligere igangsat tiltag. Der afsættes årligt 1 mio. kr. ekstra på hovedkonto 50.01.20 Fiskeri og Fangst, så den samlede bevilling til formålet således bliver 2 mio. kr. årligt.

Parterne ser ligeledes et behov for at styrke en samlet udvikling af Sydgrønland. I den forbindelse opfordres Naalakkersuisut til i samarbejde med Kommune Kujalleq at have særlig fokus på at skabe en positiv udvikling i kommunen i forlængelse af den allerede besluttede etablering af en 1.500 meter landingsbane nær Qaqortoq. Med afsæt i denne bør der søges udarbejdet en konkret plan for et afledt vejbyggeri og anlæggelse af en havn med tilhørende færgeforbindelse ved Nuupiluk, der kan bidrage til mere sammenhængende regional infrastruktur med de udviklingsmuligheder, dette kan give i kommunen.

Desuden har parterne prioriteret midler til en traktor til Upernaviarsuk som bidrag til at skabe bedre rammer for det udviklingsarbejde, som finder sted på Upernaviarsuk til at fremme øget selvforsyning af fødevarer. Der afsættes 1 mio. kr. i 2025 til formålet på hovedkonto 73.04.02 Udviklingsstøtte, landbrug.

Ligeledes ser parterne et særligt behov for en udvikling i regionerne syd for Nuuk samt Qaanaaq og Ittoqqortoormiit. I den forbindelse opfordres Naalakkersuisut til, i samarbejde med de relevante kommuner, at iværksætte initiativer for at fremme en erhvervsudvikling der imødekommer potentialerne i regionerne.

Understøttende infrastruktur

Parterne bag aftalen forventer også, at Naalakkersuisuts sektorplaner i forhold til infrastruktur af betydning for erhvervsudviklingen i landet tager højde for relevante erhvervsudviklingsperspektiver. Dette perspektiv bør indgå som et vigtigt element ved opstilling af forudsætninger og afledte analyser, der ligger til grund for prioriteringerne i de respektive sektorplaner, ud over selve forsyningsperspektivet i forhold til borgerne.

Konkret forventes Naalakkersuisut at have særligt fokus på at kunne imødegå eventuelle lokale flaskehalse i forhold til sikring af fiskeindustriens behov og på at fremme af renovering og udvikling af havnefaciliteter, herunder med fokus på bosteder med særlige behov, der er en bremse for en reel erhvervsudvikling.

Jævnfør også finanslovsaftalen for 2024 forventes der at kunne indgås en mulig særskilt politisk aftale om havnerenovering med afsæt i både status på aktuelle prioriteringer i havnesektorplanen og et passende fokus på behov på mindre bosteder med større udviklingspotentialer.

Tilsvarende udgør lufthavnsstrukturen et vigtigt fundament for erhvervsudvikling og tilgængelighed for borgere og turister. Med færdiggørelsen af tre store lufthavne i Vestgrønland i år og næste år er centrale dele af hovedstrukturen på plads. Partierne bag aftalen ser derfor frem til, at det igangsættes

arbejde med at forberede byggerierne af lufthavne ved Ittoqqortoormit og Tasiilaq kommer ind i næste fase med udarbejdelse af et egentligt anlægsprogram og et opdateret C-overslag, så også hovedstrukturen i Østgrønland kan realiseres.

Opfølgning på fiskeriloven

Parterne bag aftalen ønsker en fortsat udvikling i fiskeriet. På baggrund af den nye fiskerilov har der været rejst bekymringer omkring vilkårene for særligt kystnære jolle- og kutterfiskere, som har etableret sig på baggrund af finansielle aftaler med fiskeriselskaberne i form af joller, kuttere og udstyr. Parterne er enige om, at der om fornødent skal afsøges muligheder for understøttende finansieringsløsninger eller forberede en garanti for disse fiskere således, at vilkårene for kystnære fiskere er gode, såfremt deres engagementer med selskaberne opsiges på baggrund af den nye fiskerilov.

3. Fremtidssikring af den offentlige sektor

Bedre rammer ift. at øge gode og trygge sundhedsydelser til befolkningen

Med den sundhedspolitiske aftale fra november 2023 og finansloven for 2024 blev der tilføjet ekstra midler til sundhedsområdet. Samtidigt blev der lagt politiske sigtelinjer ud for arbejdet med at realisere aftalen og for opfølgning på nærmere angivne elementer i Sundhedskommissionens betænkning.

Parterne bag finanslovsaftalen for 2025 har prioriteret at tilføje yderligere midler til sundhedsområdet med afsæt i, at der ses et behov for yderligere tiltag, herunder konkretisering af nogle af målene fra den sundhedspolitiske aftale fra sidste år.

Herunder har fokus været på spørgsmål om opkvalificering og videreuddannelse i sundhedsvæsenet, sikring af bedre transportmuligheder for patienter i såvel Danmark (busser) og internt i landet (ATV-køretøjer) samt behovet for en samlet, tryk plan for fremtidige rammer for fødsler og for ledsagerrejser.

Der afsættes 3 mio. kr. i 2025 og 5 mio. kr. årligt i årene 2026-2027 til formålet på hovedkonto 20.11.70 Reserve til nye initiativer til udmøntning ud fra et nærmere oplæg herom. Der forudsættes en evaluering af indsatsen i første halvdel af 2027 med henblik på stillingtagen til et eventuelt behov for at videreføre indsatsen i 2028.

Reserven vil således være medfinansiering i forhold til kommende planer og tiltag omkring følgende:

- Uddannelse og kompetenceudvikling målrettet de nuværende og forventede fremtidige behov på sundhedsområdet, der også tager hensyn til kommende politiske beslutninger om den fremtidige struktur i sundhedsvæsenet.
- Opfølgning på det konkrete udredningsarbejde, der er en integreret del af anden fase af Naalakkersuisuts igangværende strukturarbejde i sundhedssektoren som opfølgning på den sundhedspolitiske aftale fra 2023.
- I dette arbejde forudsættes blandt andet særligt fokus på forslag til en eller flere løsningsmodeller for håndtering af fødsler i sundhedsvæsenet og afledte ledsagerrejser mv., der dels er faglige og økonomisk forsvarlige, dels tager relevante hensyn til den fødende og familiens behov og sikre en passende regional balance.
- Endvidere forudsættes spørgsmålet om en opdatering af ydelseskataloget og i forlængelse heraf afledte forslag til en anlægssektorplan på sundhedsområdet at indgå som led i nævnte udredningsarbejde om løbende opdatering af Sundhedsvæsenets ydelseskatalog, så borgerne kan se, hvilke ydelser der tilbydes og hvor de rent geografisk tilbydes. I den

forbindelse forventes det konkret, at Naalakkersuisut sikrer, at alle børn med et reelt behov herfor får tilbudt bøjlebehandling uanset deres bosted, når de er i en passende alder i forhold til dette tilbud.

- Hensigtsmæssig imødekommelse af understøttende transportbehov i sundhedsvæsenet, både i forbindelse med behandling i og uden for Grønland.

De ekstra midler på finansloven for 2025 forventes også set i sammenhæng med, at der pt. forventes afsat en pulje på den danske finanslov for de kommende år med det formål at understøtte aktiviteter i Sundhedsvæsenet i Grønland, så der sker en sammenhængende planlægning på området.

Endelig opfordrer parterne til, at Naalakkersuisut med udgangspunkt i sundhedsforliget igangsætter relevante projekter med henblik på at udbrede tandbøjlebehandling i flere dele af landet udenfor Nuuk. Sådanne projekter kan med fordel formes således, at de efterfølgende kan danne grundlag for en generel udvidelse af behandlingstilbuddet til hele landet.

Indsatser for at nedbringe antallet af anbringelser af børn og unge og støtte til krisecentre

Sidste års finanslovsaftale havde blandt andet fokus på plejefamiliers vilkår, familierådslagning og andre socialpolitiske tiltag. Der er enighed om at styrke indsatsen på det sociale område yderligere gennem indsatser målrettet forældre med henblik på så vidt muligt at reducere det fortsat meget høje antal af anbringelser, der også sætter kommunernes socialforvaltninger og økonomi under stort pres.

Parterne bag aftalen hilser Naalakkersuisuts kommende skattemæssige tiltag til forenkling af plejefamiliers vilkår særligt velkommen. Med dette tiltag er det forventningen, at plejefamilievederlaget vil blive skattemæssigt væsentligt lettere at håndtere for plejefamilierne, som vil undgå at komme i en situation med tyngende restskatter. Tiltaget følges op i løbet af 2025 med supplerende tiltag inden for børne- og ungeområdet.

Der afsættes 3 mio. kr. i 2025 og 5 mio. kr. årligt i årene 2026-2027 til formålet på hovedkonto 20.11.70 Reserve til nye initiativer til udmøntning ud fra et nærmere oplæg herom. Udmøntningen af reserven forudsættes blandt andet at ske ud fra anbefalinger og opfølgning på den analyse omkring anbringelser af børn og unge uden for hjemmet, der netop er igangsat på baggrund af en tillægsbevilling til formålet. Der forudsættes desuden en evaluering af indsatsen i første halvdel af 2027 med henblik på stillingtagen til et eventuelt behov for at videreføre indsatsen i 2028.

Parterne bag finanslovsaftalen opfordrer Naalakkersuisut til at sikre, at kommunerne udarbejder strukturerede og individuelle handleplaner for alle børn, der er anbragt uden for hjemmet og sikre løbende evaluering af handleplanernes kvalitet og effekt. Handleplanerne skal tage udgangspunkt i det enkelte barns behov og rettigheder og udformes i dialog med barnet og relevante parter, herunder forældre. Målet er at skabe en retfærdig, støttende og udviklende hverdag, der beskytter barnets trivsel og sikrer, at deres rettigheder i henhold til FN's Børnekonvention bliver respekteret og overholdt.

Indsatser målrettet handicappede og udsatte voksne

Parterne bag aftalen finder det væsentligt, at der arbejdes videre med at forbedre vilkårene for de handicappede borgere i landet, herunder forberedes en ny revideret handicaplov i samarbejde med relevante interessenter med henblik på fremsættelse i 2025, som lever op til Grønlands forpligtelser på området.

Konkret afsættes desuden midler til afholdelse af et seminar for døve i 2025 for blandt andet at identificere behov og kunne kvalificere indsatser på området. Der afsættes 0,5 mio. kr. til formålet på hovedkonto 20.11.70 Reserve til nye initiativer med henblik på senere udmøntning.

Aftaleparterne har ligeledes haft fokus på behovet for indsatser til gavn for udsatte voksne.

Der kan med fordel ske en videre udbygning af landets krisecentre, der fungerer som midlertidige bosteder for kvinder eller mænd, der har været udsat for vold, trusler om vold eller krise i relation til familie- eller samlivsforhold. En sådan udbygning skal ske på initiativ fra kommunerne.

Etablering og drift af krisecentre sker i dag med støtte fra selvstyret (og tidligere fra staten). Der forventes etableret krisecentre i alle landets kommuner, idet der sker en forsat udbygning heraf. Departementet for Børn og Unge har således givet tilsagn om støtte til yderligere krisecentre i 2024 og forhåndstilsagn om også at kunne yde støtte i 2025-2027 til de respektive kommuner.

Det vil være relevant i slutningen af denne støtteperiode af få foretaget en nærmere vurdering af behovet for yderligere støtte fra og med 2028 på baggrund af centrenes virke.

Spørgsmålet om indsatser målrettet udsatte voksne mere bredt har ligeledes været drøftet. Dette har især haft fokus på spørgsmålet om en mulig bevilling til etablering af "Råd for Udsatte", som opfølgning på et beslutningsforslag herom.

Naalackersuisut har blandt andet gennemført en workshop som opfølgning herpå. Dette har endnu ikke resulteret i et konkret forslag, da der er flere åbne spørgsmål, som der er behov for at arbejde videre med i forhold til både organisering og den med etableringen af et råd forudsatte økonomi og sekretariatsbetjening.

Derfor forudsættes Naalackersuisut i dialog med relevante aktører at udarbejde et konkret forslag til etablering af en hensigtsmæssig struktur og tilhørende økonomi for nedsættelsen af et råd for udsatte. Forslaget forventes herefter at indgå i prioriteringerne i forhold til finanslovsforslaget for 2026 sammen med en afvejning af andre eventuelt relevante tiltag direkte målrettet udsatte voksne.

Endelig opfordres Naalackersuisut at være åbne over for at fremme forskellige relevante behandlingsmetoder i arbejdet med bekæmpelse af misbrug inden for rammerne af hovedkonto 34.11.08 Misbrugsbehandlingsplan.

4. Reform af skattesystemet, velfærdsydelser samt bolig- og ældreområdet (Øget selvforsørgelse)

Finanslovsaftalen bygger oven på indholdet af de politiske aftaler omkring reform af personskatter og afgifter henholdsvis på boligområdet samt på Naalackersuisuts ældrestrategi samt tiltag til opfølgning på disse.

Reformer på skatte- og afgiftsområdet for at reducere ulighed og øge udbud af arbejdskraft

Formålet med reformerne på skatte- og afgiftsområdet, der er under realisering via lovgivning på efterårssamlingen 2024 med virkning fra det nye år, har især til formål at reducere den økonomiske ulighed i samfundet og tilskynde til at øge udbuddet af arbejdskraft, ligesom det samlet set øger købekraften hos borgerne. Disse tiltag vil derfor især komme borgere i lav- og mellemindkomstgruppen til gode.

Tiltagene vil samtidig være med til at tage presset af for eventuelle generelle behov for særligt at blive tilgodeset i forhold til at imødegå et muligt fremtidigt opadgående pres på priser i blandt andet overenskomstsammenhæng.

Naalakkersuisut forventes i den sammenhæng dog at være opmærksom på, om der ud fra nogle strukturelle behov på arbejdsmarkedet kan være behov for målrettede tiltag som led i fremsættelsen af arbejdsgiverkrav ved kommende overenskomstforhandlinger for især lav- og mellemindkomstgruppen. Konkret kan der eventuelt være et behov i forhold til at skabe nogle økonomiske og arbejdsmæssige vilkår for kunne fremme uddannelse, kompetenceudvikling, rekruttering og fastholdelse af pædagoger. Her ses fortsat problemer, der vanskeliggør sikring af de fornødne personalemæssige ressourcer til at realisere de overordnede mål på førskoleområdet.

Fremtidssikring af pensionssystemet og forberedelse af en gennemarbejdet ældrelov

Vores ældre udgør en vigtig ressource i vores samfund. Som bekendt står samfundet med en stigning i antallet af ældre, der skal tages højde for på mange niveauer, herunder i indretning af den offentlige sektor. Det berører således på et overordnet niveau både kommunerne og selvstyret. Mere konkret stiller det nye krav til indretningen og kapaciteten i forhold til pleje- og sundhedsområdet, ligesom det stiller skærpede krav til etablering og indretning af ældreinstitutioner, sikring af flere ældrevenlige boliger og opprioritering af en målrettet uddannelses- og kompetenceudviklingstiltag målrettet området. Hertil kommer et stort behov for en sammenhængende reform af det samlede pensionssystem med henblik på at sikre dettes samfundsøkonomiske bæredygtighed.

Naalakkersuisut forventes blandt andet med afsæt i den netop færdiggjorte evaluering af den obligatoriske pension samt sigtelinjerne herfor i ældrestrategien og Holdbarheds- og Vækstplan II at få udarbejdet et samlet oplæg til at sikre et socialt afbalanceret og samfundsøkonomisk fremtidssikret pensionssystem til brug for indgåelse af en forventet kommende politisk aftale herom, som parterne vil tilstræbe at indgå løbet af 2025.

Konkret forventes det som centrale punkter i de kommende forhandlinger herom i forhold til tilpasning af den obligatoriske pension relevant at afdække mulighederne for at overgå fra danske til grønlandske restlevetider i de mange pensionsordninger, som i dag er placeret i Danmark. Herunder konkret at afdække muligheden for at tillade, at en større andel af pensionsindbetalingerne placeres i ratepensioner.

Der forventes også at blive søgt politisk opbakning i forhandlingerne om en række pejlemærker for en kommende lovændring på en senere samling. Dette vil blandt andet være en forhøjelse af indtræden for opsparingspligten fra fx 18 til 21 år, en nedsættelse af pensionspligtens ophør fra fx 63 til 61 år og en opdeling af skattekortet, så dette fremover både angiver en skatteprocent og en pensionsopsparingsprocent.

Endelig vil det være relevant at afsøge mulighed for at borgerne i højere grad vil kunne indgå frivillige ordninger omkring afbetaling af deres uopfyldte pensionsopsparingsforpligtelser. En sådan ordning bør i givet fald udarbejdes på en måde, som ikke er overdrevent administrativ tung og bureaukratisk.

En kommende politisk aftale om en sammenhængende reform på pensionsområdet skal samtidig ses i lyset af, at der i medfør af finanslovsaftalen for 2022 skete et markant løft i den samlede alderspension. Dette løft bidrager til markant bedre økonomiske vilkår i pensionisttilværelsen, så de ældre ikke skal tåle en stor indkomstnedgang efter arbejdslivet ophør, jf. også nedenstående oversigt.

	2021-takster, kr.	2024-takster, kr.	Stigning 2021 til 2024, %
Enlige	143.922	164.149	14,1%
<i>Grundpension</i>	64.239	78.507	22,2%
<i>Tillægspension</i>	79.683	85.642	7,5%
Par	108.531	126.111	16,2%
<i>Grundpension</i>	64.239	78.507	22,2%
<i>Tillægspension</i>	44.292	47.604	7,5%

Naalakkersuisut forventes også på anden vis at sikre den nødvendige opfølgning på ældrestrategien, herunder gennem fremsættelse af et forslag til en ældrelov og opfølgning på de øvrige fremhævede tiltag ovenfor. Dette så vidt muligt frem mod behandlingen af finanslovsforslaget for 2026. Opfølgningen skal sikre trygge forhold for de ældre, gode muligheder for den enkelte til at planlægge sin pensionisttilværelse samt tilskyndelse og mulighed for at arbejde for de ældre, der har lyst til og mulighed herfor i praksis.

Parterne bag aftalen lægger herudover vægt på, at også de ældre understøttes i deres foreningsaktiviteter. På baggrund af en konkret støtteansøgning afsættes der derfor ½ mio. kr. i 2025 til afholdelse af et ældreseminar i samarbejde med Utoqqaat Nipaat (kattuffiat).

Endelig opfordrer parterne til, at den kommende ældrelovgivning også tager højde for, at der allerede nu er en betydelig mangel på arbejdskraft. Parterne ser det som fordelagtigt, at alderspensionisterne har en reel økonomisk tilskyndelse til at forblive på arbejdsmarkedet. Der bør i det lovforberedende arbejde derfor ske bl.a. en afdækning af mulighederne for at øge rammen for alderspensionisternes egenindtægter, uden at de modregnes i pension eller ydelser såsom boligsikring. Et eventuelt forslag skal samtidig være tilpasset således, at øgede udgifter for selvstyret ikke blot modsvares af lavere udgifter for kommunerne, således at de enkelte alderspensionister ikke oplever nogen reel forbedring.

Øget boligforsyning og bedre balance

I forlængelse af den politiske aftale fra 2024 "*Et boligområde i balance*", der skal skabe trygge reformer med langsigtede løsninger på boligområdet, vil der skulle ske en opfølgning i 2025 og årene derefter. Parterne bag denne aftale mener boligreformen er afgørende at løse vores efterslæb på området.

Centralt stå i den forbindelse at gennemføre en reform af boligsikringsordningen, så den forbedres og samtidig tidsmæssigt koordineres med den kommende genskabelse af balancen i økonomien i de offentlige lejeboliger. Reformen af boligsikringen forudsættes at muliggøre de bebudede huslejetilpasninger på en måde, der er social ansvarlig og derfor blandt andet bygger på forbedringer af ordningen for lejere gennem friholdelse af lavlønsggruppen for effekten af huslejestigninger og aftrappes med stigende indkomst, mv.

Aftalens parter finder, at Naalakkersuisut samtidig bør afsøge mulighederne for, at huslejen på kollegierne indgår i reformen, således at kollegiebeboerne gives mulighed for at modtage boligsikring baseret på en almindelig beregnet lejebetaling.

Naalakkersuisut forventes derfor at skabe et solidt politisk beslutningsgrundlag herfor, hvor resultatet så vidt muligt indarbejdes i forbindelse med forslaget til finanslov for 2026.

Som led i arbejdet med at skabe mere gennemsigtighed og en afbalanceret udvikling på boligområdet forudsættes Naalakkersuisut at arbejde for, at midlerne til finansieringen af boligprojekter i henhold til bl.a. boligprogram for bygder og yderdistrikter, som gives via bloktilskuddet til kommunerne, sikres anvendt til formålet som tiltænkt. I modsat fald er parterne åbne for en konkret øremærkning af midlerne.

Parterne bag aftalen forventer endvidere, at Naalakkersuisut også i de kommende år søger at fremme fortsat byggeri af enfamiliehuse og fremme af byggeri af ungdomsboliger og ældrevenlige boliger. Dette skal ligeledes tage afsæt i behovene på boligområdet, der er under fortsat forandring som følge demografiske ændringer. Naalakkersuisut opfordres til dialog med blandt andet kommunerne herom, idet kommunerne har en væsentlig del af beslutningskompetencen og indsigten på området.

Parterne bag aftalen er enige om, at følgende bosteder bør prioriteres som de næste m.h.p. opførelse af ungdomsboliger: Alluitsup Paa, Kuummiut, Itilleq, Saattut og Attu.

Der afsættes en øget økonomisk ramme til byggeri af boliger med særlig fokus på at kunne imødekomme behovene på området, som især forventes anvendt uden for de største byer.

Konkret afsættes således 5,0 mio. kr. årligt til formålet på hovedkonto 80.00.01 Omrokeringsreserven til senere udmøntning når der foreligger konkrete projekter.

Sammenlægning af INI A/S og Illuut A/S

Parterne bag aftalen har særligt noteret sig, at Naalakkersuisut arbejder på at sammenlægge INI A/S og Illuut A/S. Med sammenlægningen forventer parterne, at det fortsættende selskab vil have økonomisk styrke til at øge særligt boligbyggeriet på de mange steder over hele landet incl. ikke mindst de mindre bosteder og bygder, hvor der er en reel boligmangel. Efter sammenlægningen forventes herudover også boligbyggerier i Ilulissat, Aasiaat, Sisimiut, Nuuk og Qaqortoq. For det er vigtigt, at væksten sker i hele landet.

Sikring af mere lige vilkår mellem kvinder og mænd i forbindelse med barsel

Parterne bag aftaler finder behov for at få skabt de fornødne lovgivningsmæssige rammer for at fremme en mere ligelig fordeling af udnyttelsen af barselsorlov mellem kønnene. Dette vil blandt andet forudsætte tilpasning af lovgivningen og administrationen på området og forudgående dialog med arbejdsmarkedets parter, som Naalakkersuisut opfordres til at tage initiativ til i løbet af 2025.

5. Øvrige

Parterne bag finanslovsaftalen har endvidere prioriteret midler til nedenstående indsatser.

Afsætning af økonomisk ramme til brug for erstatning for tvangsprævention efter 1992

Det er vedtaget at gennemføre en udredning omkring hele forløbet, som blandt andet skal afdække, hvad der sket, hvor mange det har omfattet og hvornår. Resultatet af udredningen forventes at kunne få betydning for omfanget af et eventuelt ansvar, som det vil være relevant at kunne yde erstatning på baggrund af.

Derfor foreslås skabt en bevillingsmæssig hjemmel med afsæt i en øremærkning af op til 4,5 mio. kr. i 2025 på hovedkonto 20.11.50 Driftsreserven, der vil kunne udmøntes ud fra en politisk behandling på baggrund af resultaterne fra den omtalte udredning af forløbet.

Klare rammer i forhold til kommende beslutninger om større national selvbestemmelse

Parterne bag aftalen er enige om at der skal nedsættes en §21-kommission. Nedsættelsen skal ske i samarbejde med Inatsisartut. Der afsættes midler til formålet.

Derfor etableres en bevillingsmæssig hjemmel hertil inden for en ramme på op til 2 mio. i 2025 på hovedkonto 20.11.70 Reserve til nye initiativer, der kan udmøntes ud fra et nærmere oplæg herom.

Øgede midler til Rådet for menneskerettigheder og ICC

Der afsættes herudover en øget økonomisk ramme til ICC og Rådet for menneskerettigheder. Konkret forhøjes bevillingen på hovedkonto 64.20.07 Inuit Circumpolar Conference med årligt 0,5 mio. kr., idet ICC har viden og kan bidrage til Arktisk Råds arbejde herunder også formandskabet, og bevillingen på hovedkonto 31.02.06 Grønlands Råd for Menneskerettigheder med årligt 1,0 mio. kr.

Idræt, kultur og Kirke

Styrkelse af tiltag for idrætten

Parterne anerkender idrættens rolle dels som sundhedsfremmende, dels som socialt forebyggende. Parterne af finanslovsaftalen er enige om at afsætte flere midler til idrætsområdet, hvor det er centralt at disse idrætsudøverne direkte til gavn, både bredde- og eliteidrætten, og ikke primært går til øget administration. Derfor vil det være hensigtsmæssigt at gennemføre en afdækning af området for at sikre, at de offentlige støttemidler tjener sit formål bedst muligt i praksis og herunder kommer blandt andet specialforbund og særligt børne- og unge- idrætten til gode. En sådan afdækning kan med fordel ske gennem en forvaltningsrevision af området.

Derfor afsættes i første omgang en reserve på op til 10 mio. kr. i 2025, 10 mio. kr. i 2026, 5 mio. kr. i 2027 og 5 mio. kr. i 2028 på 20.11.70. Reserve til nye initiativer. Midlerne ønskes fordelt i forholdet 20/80 mellem ESG og GIF. Udmøntningen afventer resultatet af den ønskede afdækning af effekten af de tilskudsmidler til organisationer på idrætsområdet, der gives via finansloven. Parterne forventer herefter, at midlerne fordeles med særligt henblik på at styrke breddeidrætten for begge køn med særligt henblik på holdsporten, internationale kampe, samt børn og unge.

Parterne lægger herudover betydelig vægt på, at de øgede støttemidler kanaliseres ud til direkte nytte for sporten og ikke benyttes til øget administration. Parterne ønsker derfor midlerne tilført specialforbundene.

Der afsættes øgede støttemidler til Arctic Circle Race, som tildeles ½ mio. kr. i årlig støtte i 2025 og 2026.

Forbedring af opbevaringsfaciliteterne i Grønlands Nationalmuseum og Arkiv

Der er konstateret et behov for at forbedre opbevaringsfaciliteterne på Grønlands Nationalmuseum og Arkiv.

Der afsættes en reserve på 2,0 mio. kr. i 2025 på hovedkonto 20.11.70 reserve til nye initiativer. Denne forudsættes udmøntet med henblik på en sektorplan på området, som blev vedtaget udarbejdet af Inatsisartut i et beslutningsforslag i 2022 samt og til brug for udarbejdelse af et programoplæg for at få skabt egnede rammer for den fremtidige opbevaring i Grønlands Nationalmuseum og Arkiv. Etableringen heraf vil eventuelt kunne være relevant at søge om fondsstøtte til at gennemføre. Dette bør derfor søges fremmet.

Bedre rammer for forsat udvikling og formidling af kultur

Parterne bag aftalen hilser med tilfredshed, at der på efterårssamlingen 2024 ser ud til at blive vedtaget en lov om filmvirksomhed, som samtidig er delvist finansieret inden for eksisterende rammer. Dette vil være et udgangspunkt for at skabe en hjemlig filmproduktion til gavn for filmbranchen, landets borgere og muligheden for at vise landets ansigt udadtil.

Der afsættes desuden en supplerende finansiering til at realisere intentionerne bag filmloven gennem en forøgelse af den økonomiske ramme på 1,4 mio. kr. årligt, der i første omgang placeres på hovedkonto 20.11.70 Reserve til nye initiativer. Partierne er samtidig opmærksom på, at der må forventes at opstå et yderligere finansieringsbehov i forbindelse med realisering af et kommende filminstitut. Dette kan derfor blive et tema i forhold til senere finanslove, ligesom det vil være relevant at afsøge mulighederne for at opnå fondsstøtte til dette formål.

Desuden prioriteres midler, der skal muliggøre, at Grønlands Nationalteater får bedre økonomiske muligheder for at dække udgifterne til at rejse rundt i landet og gennemføre sine forestillinger, så aktiviteterne kommer bredere ud til gavn for befolkningen.

Der afsættes til dette formål et årligt beløb på 2,0 mio. kr. på hovedkonto 40.95.05 Grønlands Nationalteater.

Endvidere afsættes et årligt beløb på 0,3 mio. kr. årligt til tilskud til rejseudgifter for musikere og kunstnere til idræts- og kulturarrangementer på hovedkonto 40.95.01 Andre tilskud til kultur.

Endelig afsættes et årligt beløb på 0,3 mio. kr. til oversættelse af litterære udgivelser af grønlandske forfattere på hovedkonto 40.95.01 Andre tilskud til kultur. Tilskuddet forventes anvendt til foreningen "Kalaallit atuakkiortut".

Renovering og eventuelle byggerier af kirker

Parterne bag finanslovsaftalen efterlyser udarbejdelsen af en opdateret og prioriteret plan for behovene på kirkeområdet, der kan tages politisk stilling til på et senere tidspunkt på baggrund af et forslag til prioritering med afsæt i de konstaterede behov på området.

Herunder forventes at indgå overvejelser om andre mulige løsningsmodeller i forbindelse med mulige kirkebyggerier i mindre bosteder for at sikre en god udnyttelse af kapaciteten lokalt, der kan tjene flere formål til gavn for stedet. Herunder kan eventuel anlæggelse af et multifunktionshus eksempelvis kan fungere både som kirke, forsamlingshus, tilbud på førskoleområdet mm. Dette giver større nytteværdi for borgerne af byggeriet og bedst udnyttelse af anlægsmidlerne.

Renovering og vedligeholdelse samt håndtering af ekstraordinære forhold

Som led i finanslovsforhandlingerne har der været drøftet behovet for renovering og vedligeholdelse forskellige steder og inden for forskellige sektorer. Konkret drejer det sig om et ønske om handling i forhold til forbedring af bygningsfaciliteter i Ikerasak, der er blevet ubrugelige for borgerne på grund af fugtskader, herunder skolen, sundhedscentret, børnehaven, Illu Sullissivik, bade- og vaskefaciliteter samt lærerboliger. For det andet er der fremført et konkret ønske om forbedring af præsteboligen i Nanortalik, som angiveligt skulle være i en tilstand, hvor den ikke længere kan renoveres. Parterne opfordrer til, at der købes en ny bolig.

Naalakkersuisut forudsættes at følge op på de konkrete sager med de respektive relevante parter. Disse skal ikke ses isoleret, idet der er et bredere behov for at sikre løbende vedligehold og nødvendig renovering eller erstatningsbyggeri. Der er brug for en konkret opfølgning på Redegørelse om landsplanlægning fra 2023 inden for de enkelte sektorer og ansvarsområder.

Herunder påhviler det selvstyret at lave en planlægning og tilhørende indsatser på sundheds-, kirke- og infrastrukturområdet. Samtidig er der behov på en række områder, som er kommunale ansvarsområder. Tilsvarende gælder de sportshaller og forsamlingshuse, som er blevet lagt ud som selvejende institutioner uden den nødvendige økonomi til tilstrækkeligt vedligehold. Det er af stor samfundsmæssig betydning, at både Naalakkersuisut og kommunerne sikrer den nødvendige sammenhæng imellem den fysiske og økonomisk planlægning i sektorplanlægningen og prioriterer dette.

Bevillingsmæssige konsekvenser i FFL - oversigt

Reformspor 1 - Forøgelse af uddannelses- og kompetenceniveauet	2025	2026	2027	2028	2025-2028
Støtte til bedre undervisningsmateriale og specialundervisning ift. folkeskolen	5	5	5		15
Subtotal 1	5	5	5	0	15

Reformspor 2 - Bæredygtig vækst og omstilling til en flerstrengt økonomi	2025	2026	2027	2028	2025-2028
Støtte til iværksætter	5	5	3		13
Fiskeriudviklingstiltag i Østgrønland	1	1	1	1	4
Midler til en traktor til Upernaviarsuk	1				1
Subtotal 2	7	6	4	1	18

Reformspor 3 - Fremtidssikring af den offentlige sektor	2025	2026	2027	2028	2025-2028
Reserve til initiativer på sundheds-området med afsæt i blandt andet opfølgning på	5	5	3		13
Indsatser målrettet for ældre mhp. bla. at undgå anbringelser	5	5	3		13
Afholdelse af seminarer for døve og ældre	0,5	0,5			1
Subtotal 3	10,5	10,5	6	0	27,0

Reformspor 4 - Reform af skattesystemet, velfærdsydelse samt bolig og	2025	2026	2027	2028	2025-2028
Øget ramme til byggeri i mindre bosteder	15	15	15	15	60
Subtotal 4	15	15	15	15	60

Øvrige 5	2025	2026	2027	2028	2025-2028
Økonomisk ramme for erstatning for tvangsprævention efter 1992	4,5				4,5
Midler til at drive arbejdet i og omkring § 21 kommissionen	2				2
Styrkelse af idrætten	10	10	5	5	30
Flere midler til ICC	0,5	0,5	0,5	0,5	2
Flere midler til Rådet for menneskerettigheder	1	1	1	1	4
Støtte til Arctic Circle Race	0,5	0,5			1
Rejsende musikere	0,3	0,3	0,3	0,3	1,2
Forbedring af opbevaringsfaciliteter i Grønlands Museum og Arkiv	2				2
Rejsestøtte Grønlands Nationalteater	2	2	2	2	8
Oversættelse af grønlandsk litteratur	0,3	0,3	0,3	0,3	1,2
Subtotal 5	23,1	14,6	9,1	9,1	55,9
Total (mio. kr.) 1+2+3+4+5	58,6	51,1	39,1	25,1	173,9

Overholdelse af kravene til udgiftsudviklingen i budget- og regnskabsloven

Der var ved 2. behandlingen af Finanslovsforslaget for 2025 et negativt råderum på 84 mio. kr. i forhold til den af budget- og regnskabsloven anførte begrænsning på væksten i de offentlige udgifter (budgetstillingen). Dette forhold skal rettes op senest ved 3. behandlingen. Departementet for Finanser og Skatter har fået gennemført en ekstern samfundsøkonomisk analyse af investering i et konkret, igangsat kollegieprojekt, der er indeholdt i finanslovsforslaget og hidtil har indgået i opgørelsen af budgetstillingen. Dette for at kunne vurdere, hvorvidt det konkrete anlægsprojekt jf. de relevante bestemmelser i Budget- og Regnskabsloven vil kunne undtages fra opgørelsen af budgetstillingen. En sådan undtagelse forudsætter dels Inatsisartuts godkendelse, dels at der foreligger en positiv samfundsøkonomisk konsekvensvurdering.

Et særskilt oplæg indeholder på baggrund af resultatet af den samfundsøkonomiske analyse af kollegiebyggeriet i Nuuk således en indstilling til Naalakkersuisut om at godkende, at udgifterne til dette kollegieprojekt undtages fra opgørelsen af budgetstillingen og at ansøge Finans- og Skatteudvalget om at godkende dette.

Såfremt denne ansøgning godkendes, vil der således være et øget økonomisk prioriteringsrum, som kan muliggøre at ovenstående udgiftskrævende ønsker til finanslovsaftalen for 2025 kan holdes inden for de lovfæstede bestemmelser om udgiftsrammen under forudsætning af, at der samtidig gennemføres en årlig grønthøsterbesparelse på i alt 15 mio. kr. årligt. Her forudsættes såvel kommunerne som Sundhedsvæsenet og Departementet for Fiskeri og Fangst friholdt.

Konsekvensen af en eventuel godkendelse er i første omgang indarbejdet i nedenstående tabel.

	FFL2025	BO 2026	BO 2027	BO 2028	2025-2028
Råderum FFL2025 inkl. udtag af kollegier af budgetstilling	18,1	58,7	47,3	-0,3	123,8
Råderum FFL2025 inkl. udtag af kollegier af budgetstilling og årlig grønthøster på 15 mio. kr.	33,1	73,7	62,3	14,7	183,8
Merudgiftsønsker R1-R5 ovenstående	58,6	51,1	39,1	25,1	173,9
Opdateret råderum efter aftale	-24,9	22,6	23,2	-9,8	9,9

Afslutning

Med disse bemærkninger underskriver parterne i enighed årets finanslovsaftale.

Nuuk, den 18. november 2024

Inuit Ataqatigiit

Siumut

Naalakkersuisut